

Kendini 'Dinozor' Sanan Muhabbet Kuşu Reha YÜNLÜEL

"Bir nazar boncuğu kadar sevimli ve saçmasın."
N.F.Kısakürek

İLK SÖZ:

Mîna Urgan'ın "Bir Dinozorun Anıları" isimli otobiyografik çalışması "ç/yok satan kitaplar" arasındaki yerini korumaya devam ediyor.

Urgan, anılarını altı bölüme ayırmış. Birinci bölüm (Yaşlılık ve Ölüm: s.7-91), İkinci Bölüm (Çocukluk: s.93-166), Üçüncü Bölüm (Gençlik: s.167-196), Dördüncü Bölüm (Gençliğimde Tanıdığım Bazı Kişiler: s.197-244), Beşinci Bölüm (Siyasal: s.245-318), Son Söz (319-321), Altıncı Bölüm (Mîna Urgan'ın Albümünden: s.323-353).

"Anılar"ı okumaktan çok dinliyorsunuz. Urgan bir okuyucu değil de, bir dinleyici kitesine hitabediyor. Kâh ironik, kâh didaktik, ama hep yalın bir dille; daldan dala atlayarak, ama bahçeden de çok uzaklaşmadan (Urgan'ın bahçesinden)...

"Şimdi yazdığım bu dinozorun anıları da öğretmenliğimin bir devamıdır aslında. İşte bu yüzden de fazlasıyla didaktik oluyorum zaman zaman. Şunu mutlaka yapın, bunu sakın yapmayın diye ahkâm kesiyorum ikide birde. (...)" (s.181).

Urgan, bir yandan anılarıyla kozasını örerken, diğer yandan da hem kendi yaşlılığından hareketle diğer yaşlıları ele alarak *yaşlılığın psikolojisini* irdeliyor, hem de "olması gereken" yaşlılığı anlatarak *yaşlılığın felsefesini* yapıyor.

Bu çerçevede Urgan'ın anılarının birinci bölümü diğer bölümlere oranla oldukça ilgi çekici bir öneme sahip. Hatta kitabın diğer bölümlerinin bu bölümü gölgelediği söylenebilir.

Sözkonusu bölümde şair Urgan'ı da görüyoruz. Şiirler amatörce ve birer haiku sadeliğinde. Saf ve iddiasız...

A) KİTABIN, "ANILAR"INA İLİŞKİN NOTLAR:

"Bir coğrafyada olup bitenler" :

"Mîna Urgan *Bir Dinozorun Anıları*'nda açık yüreklilik, yalın ve naif bir dille anlatıyor; kendini, çevresindekileri ve bir coğrafyada olup bitenleri... Halide Edip, Necip Fazıl, Abidin Dino, Neyzen Tevfik, Sait Faik, Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Atatürk ve başka pek çok isimle zenginleşmiş bir ömrü..."

diyor kitabın arka kapağı. Urgan'ın kendini ve çevresindekileri anlattığı kesin; ancak arka kapakta yer alan "bir coğrafyada olup bitenleri" bölümü sanırım biraz abartılı bir ifade. Kitabı baştan sona okuduktan sonra, ya o "bir coğrafyada" pek de fazla bir şey geçmemiş olduğu, ya da o "bir coğrafya"nın oldukça dar -semt/mahalle- yorumlandığı sanısına kapılıyorsunuz.

"Pek çok isimle zenginleşmiş bir ömür" :

Kitaptan hareketle, "pek çok isimle zenginleşmiş bir ömür" ifadesinin sağlamasını yapmak ise mümkün değil. Çünkü Urgan, "isimleri", zekice bir gerekçelendirmeyle hayatta olmayanlarla sınırlandırıyor. "Zekice bir gerekçelendirme" diyorum, çünkü satır aralarından yaşayanları kırmak istemediği belli oluyor.

"(...) Şakir Paşa'nın çocukları, birbirinden ilginç, çok canayakın ilginç insanlar gibi, biraz çılgındı. Ancak, Füreya'nın tam anlamıyla akli başındadır. Ama eşsiz bir kadın olan Füreya'dan bahsedemem. Dikkat edilirse, yaşayanları uzun uzun anlatamıyorum bu anılarımda. Çünkü anlatırsam, onlar da ölecek, bir anıya dönüşecek gibi garip bir korku var içimde. (...)" (s.137)

"Yaşamımda on yıl süreyle önemli bir rol oynadığı için, Halide Edip Adıvar'dan uzun uzun söz ettim. Çocukluğumda ve gençliğimde tanıdığım bazı başka kişileri anlatacağım şimdi. Bunların hepsi öldü. Çünkü daha önce de belirttiğim gibi, onlar da ölecekler, bir anıya dönüşecekler korkusuyla yaşayanlara değinemiyorum." (s.205)

"Yapmacık olmasa bile sahnede seyircileri büyüleyen bir oyuncu, sahneden iner inmez, o müthiş karizmasını yitiriverir. Başka birini sahnede temsil ederken tanrılaşan adam, sadece kendini temsil ederken zeki ya da kişilikli bile sayılamayacak sıradan bir insan oluverir. Bunun ancak bir iki istisnası vardır. Ad vermek istemiyorum ama, sahne dışında da üstün zekâları, geniş kültürleri, pırıl pırıl kişilikleri olan bir iki aktör tanırım. Çoğu öye değildir ne yazık ki." (s.184)

Dekoratif bir zenginlik!

Fakat Urgan'ın ömrünü zenginleştirdiği iddia edilen isimlere ilişkin anılar dikkate alındığında, sözkonusu zenginliğin yüzeysel bir zenginlik olduğu hemen ortaya çıkacaktır. Sözü geçen isimlerin önemli bir kısmı dekorasyon amaçlı kullanılmıştır. Troçki, Mustafa Kemal, Nazım Hikmet ile Oğuz Atay'a ilişkin olanları bu değerlendirmenin en çarpıcı örnekleridir.

"Oğuz Atay'ı ayaküstü ve o kadar az gördüm ki, onunla ilgili ancak bir tek izlenim edindim; Koskocaman bir kediye benziyordu tıpkı. Çok kocaman ve çok güzel bir kediye öyle benziyordu ki, ona elimi uzatınca 'miyaaaav' diyeceğini sandım. Miyavlayacağı yerde 'tanıştığımıza memnunum' deyince şaşırıp kaldım." (s.241; arka kapak)

Sözkonusu dekorasyon kimileyin bir çocukluk anısı, kimileyin bir dedikodu malzemesi olarak karşımıza çıkar:

"O günlerin yazarlarıyla şairleri, annemin babası Cemal Beyin Büyükada'daki birbirinin tıpkı eşi olan çifte konaklarda, haftalarca, bazen aylarca kalırlardı.. (...) Ailemin bu konukseverliği sayesinde birçok ünlü kişiyi çok küçükken tanıdım." (s.205)

"Çocukluğumdan sonra, yazar çizer takımının çoğuyla ilişkim kesildiğinden, onları unuttum. Ancak daha sonraları da gördüğüm iki kişiyi hiç unutamam. Bunlardan biri, çok sevdiğim Ahmet Haşim, öteki de hiç sevmediğim Yahya Kemal'di." (s.207)

Mustafa Kemal'in eşi Latife Hanım'dan bahsederken:

"Gerçi Latife Hanım yabancı diller biliyormuş ama, davranışları hiç de uygar değilmiş anneme bakılacak olursa. Aklın alamayacağı kadar kışkanç ve hırçınmış. (...) Ne var ki, böyle dengesiz halleri olan bu genç kadın, eşi onu boşadıktan sonra, son derece soylu bir biçimde davranmıştı. Kendini evine kapamış, hiç kimseyle görüşmemiş, onu kullanmak isteyen Mustafa Kemal düşmanlarına âlet olmayı kesinlikle reddetmişti. Eski eşi öldükten sonra da bu efendice tutumunu sürdürmüştü. (..)" (s.164)

"Annem, Mustafa Kemal ile evliliği süresince, Latife Hanımı pek tutmamıştı. (...)" (s.165)

Sait Faik'ten bahsederken:

"Sait'in eşcinsel eğilimleri olduğu rivayet edilirdi. (...) Öykülerinden de anlaşılacağı gibi, Sait Faik'in bir eşcinsel yanı gerçekten de vardı. Ama bana kalırsa, biseksüel olan Sait'in eşcinsel dürtüleri, uygulanmaya pek konulmayan, yani platonik kalan bir duygu, çoy yoğun bir duyguydu ancak. (...)" (s.234)

Necip Fazıl'dan bahsederken:

"Necip Fazıl, yavaş yavaş değişmedi. Dinle hiç ilgisi yokken, ansızın, sadece dindar değil, dinci oluverdi. O sıralarda duyduğumuza göre, bu şaşkırtıcı değişimin nedeni tik sorunuymuş. (...)" (s.97)

"(...) Bunun doğru mu yanlış mı olduğunu bilemem ama, bana kendi anlattığına göre, babası öyle deliymiş ki (...)" (s.98)

"Necip Fazıl'ın içkisi ölçülüydü. Ama kumar tutkusu sınır tanımazdı. Eşref Şefik ile arasında geçen olayı, İstanbul'un yazar çizer takımında bilmeyen yoktu." (s.98)

"Necip Fazıl oldukça kısa boylu, gövdesine göre bacakları fazlasıyla kısa, hiç de yakışıklı sayılamayacak bir adamdı. Gelgelelim, kendisini bir âfet, bir erkek güzeli zannederdi her nedense. (...)" (s.99)

"Necip Fazıl, sadece erkek gösterilerini değil, her türlü gösterişi severdi." (s.100)

Halide Edip Adıvar'dan bahsederken, ilişkisinin "kadın-kadına" boyutunda:

"Halide Edip, gençliğinde, klâsik anlamda güzel sayılmamakla birlikte çok çekici bir kadınmış. Kılık kıyafetten anlayan anneme bakılacak olursa, çok da iyi giyinirmiş. (...)" (s.202)

"Gelgelelim, böylesine açık seçik bir biçimde yadsıdığı kadınlığı, arada sırada ortaya çıkıverirdi. Cinsellik ateşinin zamanla bir hayli küllenmekle birlikte tamamiyle sönmediğini bildiğim için, bu ateşin bazı kıvılcımlarını Halide Hanımda gördükçe hocamızı çok doğal ve sevimli bulurdum. (...)" (s.202)

"Vahit bir öğrencimizin adını unutmuş; o adı hatırlamam için, delikanlıyı bana anlatıyordu. 'Hani canım boylu poslu, çok yakışıklı bir oğlan' deyince, bizi dinlemediğini sandığımız Halide Hanım yazısından başını kaldırdı; ikimize de ters ters bakarak, 'maalesef bizim bölümde öyle bir öğrenci yok' dedi. Çoğunlukla birbirinden güzel kızlardan oluşan bölümümüzde 'öyle' bir erkek öğrenci görünce de, Halide Hanım, ona iyi not vermekten kendini alamazdı." (s.203)

"Halide Hanımla bir çatışma konumuz da Mustafa Kemal'di. Mustafa Kemal'i hiç sevmezdi. Onun yakışıklı olduğunu bile kabul etmezdi. Mustafa Kemal'in güzelliğiyle ünlü elleri için, 'hiç de güzel değildi elleri; kaplan pençesine benzerdi' demişti bana. Falih Rıfkı'nın bu konuda bir yorumu vardı: Halide Edip, öteki erkekleri etkilediği gibi, Mustafa Kemal'i de etkilemek, ona da egemen olmayı aklına koymuştu. (...)" (s.203)

"Halide Edip, başka erkeklere egemen olarak, bu karşılıksız aşkın hıncını almak isteyen mutsuz bir kadındı aslında." (s.205)

Nüsret Hızır hakkında:

"Nüsret şişmandı. Neriman, kilo vermesi için, ona sıkı bir diyet uyguluyordu. Ne var ki, Nüsret, yağsız bifteğini ve zeytinyağsız salatasını yedikten sonra sokağa çıkar; Ankara'nın en ücra köşelerindeki lokantalarda, börekli, pilavlı, bol yağlı ikinci bir yemek yemenin yolunu bulurdu. Şişkolar her zaman sevimlidir bence. Nüsret ise şişkoların en sevimlisiydi. Yetmiş yaşındayken bile, yedi yaşında bir çocuk kadar canayakındı." (s.172 173)

Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat hakkında:

"(...) Eminefendi kahvesine yalnız öğrenciler değil; ressam, yazarlar, şairler de gelirdi. Ankara'da olmadıkları zaman, Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat ile orada buluşurduk. Orhan Veli'nin bacakları öyle ince ve öyle uzundu ki, alçak tahta iskemlesinin üstünde otururken, herkes gibi bacak bacak üstüne atmaz, bacaklarını birbirine dolardı. Abidin Dino'nunki kadar biçimli olan elini, delik deşik izlenimini veren yanağına koyar, bir türkü söylerdi ara sıra: (...)" (s.173)

Cahit Sıtkı hakkında:

"Cahit Sıtkı, nerdeyse benim boynumda, ufak tefek bir adamdı. Hiç biçimsiz değildi; ufak boyuttaydı sadece. Bir Çinlininkiler gibi çekik kara gözleri vardı. Herkes için, ikide birde, 'çok iyi yüreklidir, sevgi doludur' derler ama, gerçekten öyle olan çok az sayıda insan vardır aslında. Cahit Sıtkı o ender insanlardan biriydi. (...)" (s.192)

"Cahit Sıtkı, çok içtiği halde, sarhoşken tatsızlık çıkarmazdı. Ancak içinde biriken ve hiçbir zaman açığa vurmadığı acılar onu ölüme iterdi sanki. Beyoğlu'ndan geçen tramvayların önüne atardı kendini. Her bir taraf tramvayın çan sesleriyle çınlarken, adaşı uzun boylu Cahit, fırlar, ufak tefek Cahit'i yaka paça yakalayıp, kaldırırma taşırdı." (s.193)

Ahmet Haşim hakkında:

"Ahmet Haşim yakışıklı bir erkek değildi. Yanağında bir Halep çibanının büyükçe bir izi vardı.

Gelgelelim, zekâ eksikliği çok yakışıklı bir erkeği dakikasında çirkinleştirdiği gibi, Haşim'in gözlerinden fıskıran zekâ, onu dakikasında güzelleştirdi. (...)" (s.208)

"Haşim geçimsiz bir insandı. En yakınlarını, örneğin kardeşi saydığı annemi bile çekiştirirdi; üstelik bana çekiştirirdi. (...)" (s.209)

Yahya Kemal hakkında:

"Ahmet Haşim'in kişiliği bana ne kadar çekici geldiyse, Yahya Kemal'inki de o kadar itici geldi. Yahya Kemal usta bir şair ama küçük bir insandı. Onu tanımadan okuyanlara gıpta ediyorum. Ne yazık ki, ben yakından tanıdım onu. Nâzım Hikmet'in bir şiirinde dediği gibi, göğsünde yürek yerine bir 'idare lambası' yanardı. O idare lambasının cılız ışığı bile sönerdi zaman zaman. Üvey babamın yalancısıyım ama, Falih Rıfki, 'Mustafa Kemal'in ayaklarına kapanıp yalvaran tek kişi gördüm hayatımda. O da Yahya Kemal'di. Resmen ayaklarını öpüyordu' demişti." (s.212)

"Yahya Kemal tam bir asalaktı. (...)" (s.212)

"Şişmanlar genellikle çok canayakinken, o sevimsiz bir şişmandı. Sofrada davranışları hiç hoş değildi. Küçüklüğümde o yemek yerken, midem bulanırdı. Annem bir kaza yapacağımla anlar, beni sofradan kovardı. Daha sonraları, dişleri dökülünce, takma dişlerini herkesin önünde çıkardığı, bardaktaki suda çalkalayıp gene ağzına taktığı olurdu. Bizim Büyükkada'daki evde aylarca, daha doğrusu yıllarca konuk kalmıştı. Biraz kilo vermesi için, annem ona özel rejim yemekleri hazırlatırdı. Yahya Kemal hem onları, hem de sofradaki yemekleri yerd; üstelik herkesin yediğinden üç kat fazlasını. Gelgelelim, annem servetini yitirip Falih Rıfki'dan da boşandıktan sonra, Yahya Kemal onu aramaz oldu. (...)" (s.212)

"Yahya Kemal kendisinden başka hiç kimseyi düşünmeyen, tamamiyle bencil, kaskatı bir adamdı. Nâzım Hikmet'in annesi ressam Celile Hanımla, uzun süre fırtınalı bir aşk yaşamıştı. (...) Celile Hanım onunla evlenebilmek için eşinden ayrılmıştı. (...) Çıkarları aşkından daha önemli olduğundan, saygınlığını sarsacak bir duruma düşmek korkusuna kapılmıştı. Yıllar sonra gözleri artık görmeyen yaşlı Celile Hanım, açlık grevine başlayan oğlu için, Galata Köprüsü'nde imza toplarken, bir rastlantı sonucu oradan geçen Yahya Kemal eski sevgilisini görmüş. Nâzım Hikmet'in kurtulması için imza vermekten ödü koştugu için, hemen sıvışmıştı oradan. Bunları hiç yazmamam gerekirdi belki. 'Adam büyük şair; ahlâkından sana ne? Ne diye deşiyorsun bunarı?' diyerek, bana karşı çıkanlar olabilir. Ama ben, onun büyük bir şair olduğuna da inanmıyorum. Usta olmasına usta, ama gerçekten büyük şair değil bence. Çünkü öyle olsaydı, bu kadar küçük bir adam olmasının yolu yoktu. (...) Hayranları hop oturup hop kalkacaklar ama, bence şiir değil, 'manzume' yazdı genellikle. Oysa Haşim sembolist şiirleriyle yeni bir çığır açtı. Dil engeline karşın, öz şiir, Yahya Kemal'den fazla Ahmet Haşim'de vardır bence." (s.213-214)

Urgan'ın, sözkonusu anılarında Behice Boran (s.215-220, ki ölümü üzerine Cumhuriyet'e yazdığı yazıdır), Aziz Nesin (s.220-222), Sabahattin Eyüboğlu (s.237-240), Abidin (s.222-225) - Arif Dino'ya (s.225-228) ilişkin de fazla bir şey yoktur. Onlardan da sadece söz eder, onlara sadece değinir.

B) KİTABIN "DİNOZOR"UNA İLİŞKİN NOTLAR:

Mîna Urgan'ın dinozorluğu:

Dinozor sözcüğü (sıfatı), daha çok ortodoks bir sol düşünceye sahip "eski tüfek solcular" için, gerek aynı düşüncenin sonraki versiyondan müritleri, gerekse düşmanları tarafından kullanılmıştı, nesillerinin tükendiğine referansla ve biraz alaycı tarzda. Bu açıdan bakıldığında, bugün, her düşünceden dinozora rastlamak mümkün.

Bu anlamda Urgan, eğer bir dinozor sayılacak ise politik bilinçlenmesini tamamlayamamış bir dinozordur, yahut da kendisini dinozor sanan bir muhabbet kuşu.

Urgan'ın politik bilinçlenmesi ailesinin servet kaybıyla başlar:

"(...) Kırkına kadar çok varlıklı olan Şefika'nın bizlere her gün kuzu pirzoları, kuşkonmazlar, salamlar, jambonlar yedirerek, kasaba bakkala borçlanması normaldi elbette. Ama zengin alışkanlıkları sürdüğü halde, serveti tümüyle tükenmişti. Güzel, ama çok akıllı olmayan teyzemin parasını nasıl harcayıp yok ettiğini anımsamıyorum. Dayım kumarda yapmıştı bu işi. Anneme gelince, bunu daha hoş bir biçimde, dış ülkelere yolculuklara çıkarak, ziyafetler vererek, eşini dostunu aileleriyle birlikte evinde aylarca konuk ederek, onlara gereksiz yere borç vererek, kendisi gereksiz borçlanarak, durup dururken lüks ev eşyaları

alarak, yani hesap kitap bilmediği için bitirmişti parasını. Örneğin bir Louis XV stili salon döşer, sonra ondan bıkip Louis XVI mobilyalar alır; çok geçmeden ondan da bıkar, Regency bir salon düzenlerdi. Böylece İngilizlerin "graceful living" yani zarif bir biçimde yaşamak dedikleri şey uğruna yoksul yaşamaya mahkûm olmuştu sonunda. Ailemin sürekli satılan malından mülkünden kala kala ancak iki ev kalmıştı. Büyükada'da maden yokuşunu çıkınca, birbirinin tıpkı eşi olan çifte konaklar. Çok geçmeden onlar da satıldı. Yani ben ancak on beş yaşına kadar bir zengin piçi olmanın ayıbını yaşadım. Annemin bütün parasını yemesinden de son derece hoşnutum. Helal olsun! Çünkü o servet tükenmeseydi ben, ben olmazdım. (...) Annemin parasını yitirmesi sayesinde adam olduğumu söyleyebilirim." (s.107)

"(...) Böylece ansızın yoksul olduk. Ama para lâfi etmek o sıralarda son derece ayıp sayıldığından, bu ekonomik krize en küçük bir değinme bile yapılmazdı evimizde. Ben palazlanıp para kazanacak duruma gelinceye kadar, ev eşyası satarak geçindik. Cumartesi öğleyin okuldan eve gelince, bir bakardım ki, Baccarat kristaller yok. Bir kaç hafta sonra Sévres porselenler yok. Bir süre sonra gümüş çatal bıçak takımları, vb. İyi ki, evimiz, zevk sahibi eski bir zengin evi olduğundan, alındığı fiyatın yarısına da olsa, satacak bir hayli eşya vardı gene de." (s.110)

"Kendi ailemin eski serveti dahil, her zenginliğin arkasında ya bir haksızlık, ya bir sömürü, ya bir hırsızlık olabileceği konusunda kuşkularım vardır hep. Onun için on beş yaşımdan beri zengin olmak ayıbından kurtulduğum, ekmek parasını kendi alımın teriyle kazanan bir kadın olduğum için gurur duyarım. Bunlar çok dinzorca düşünceler elbette. Ama dinzorca düşünmekten hiç mi hiç utanmıyorum. Günümüzün para hırsına kapılmış sözümona çağdaş kafalı kişilerinden biri olmak çok daha fazla utandırır beni." (s.248)

Urgan, politik bilinçlenmesinin tesadüfi olduğunun farkındadır. Bir tren seyahati sırasında Anadolu'da bir kulübenin önünde gördüğü kendi yaşında bir kız için:

"(...) İşte o sırada sanki bir şimşek çaktı kafamda. 'Ben, o kulübenin önündeki kız olabilirdim; o kız da trende, benim şimdi durduğum yerde olabilirdi' diye düşündüm. Benim ben olmam, onun o olması salt bir rastlantıydı. Benim ben olmam, yabancı diller bilmem, üniversitede okumam, kültürlü sayılmam, kendi marifetim değil, bir rastlantının sonucuydu sadece. O talihsizdi, ben talihliydim, işte o kadar. Kendimi bir şey sanan ben, toplumsal ve ekonomik düzenin korkunç haksızlığının bir ürünüydüm sadece: Büyük bir kentte, çok aydın bir çevrede büyümüşüm, en iyi okullarda okutulmuşum; gümüş tepsilerde bana kültür sunulmuştu sanki. Ama o kulübenin önündeki köylü kıızı olsaydım, etrafımı saran yoksulluğun demir çemberini kıramayacaktım; kültürlü bir çevreden, iyi bir eğitimden yararlanamayacaktım. Dolayısıyla, ben 'ben' olamayacaktım. O köylü kıızı, benden çok daha akıllı, çok daha yetenekliydi belki de. Ama o kulübenin önünde kalmaya mahkûmdu ömrü boyunca. Bu haksızlığı ortadan kaldıracak yeni bir düzen arayışı, beni solculuğa yöneltti doğal olarak. Gerekli kitapları okumaya başladım. Böylece sosyalist, daha doğrusu komünist oldum. Eskiden, Türk Ceza Kanununda 141-142. maddeler vardı. Komünist olanlar da kendilerine sosyalist demek zorundaydı. Ben de kendime sosyalist derdim; ama komünisttim aslında. Çünkü insanlar arasında tam bir ekonomik eşitliğin kurulmasına inanıyorum. Eğer bana profesör olarak çalışırken ya da emekliyken az çok rahat yaşayabilmem için ayda şu kadar para gerekiyorsa; çöpçü Ahmet Efendiye de aynı miktarın gerektiğine inanıyorum. Kafa işi yapanlarla kol işi yapanlar arasında ekonomik uçurumların açılmasına katlanamıyorum. Çünkü, kendi suçu olmadan, salt ailesinin ekonomik durumundan ötürü, kol işçisi Ahmet Efendiden kafasını işletmek olasılıklarının esirgendiği için, onun benim gibi profesör değil de çöpçü kaldığını düşünüyorum ve bu yüzden de ömrü boyunca benden daha az para kazanarak cezalandırılmasına gönlüm râzi değil." (s.253-254)

der. Haklıdır da. Aslında, bu anlamda olmak üzere, herşey bir tesadüften ibaret değil midir?

Urgan'a çarpan tesadüf çoğu kez gizli bir "pistona" ya da "doğuştan gelen bir şans"a dönüşür:

"Arnavutköy Kız Koleji'nin orta bölümüne nasıl kabul edildiğimi bilemem. Çünkü ilkokul diplomam yoktu, hiçbir zaman da olmadı. (...)" (s.147)

"Ortaokulu bitirdikten sonra, parasız bir devlet okulunda liseye devam etmem düşünülürken, Arnavutköy Kız Koleji bana bir burs verdi. Böyle bir burs almam için hiçbir neden yoktu aslında. Tembel bir öğrenciydim, ancak İngilizce ve edebiyat notlarım yüksekti. Müdire Miss Burns beni çağırdı ve İngiliz Edebiyatında başarılarımdan ötürü bana bir burs verildiğini bildirdi. Burslu öğrenciler, kitaplıkta, etüdlerde, telefon santralinde filan, günde iki saat çalışmak zorundaydılar. Benden bunu da istemediler. Çünkü hiçbir zaman unutamayacağım bir incelikle, Miss Burns, 'böyle işlerle uğraşırsan, kitap okumaya vaktin kalmayabilir' demişti. Gelgelelim, onun gibi gerçek hocalar çoktan ölüp gitti ve otuz yıl sonra aynı okul, üniversiteden atıldığım sırada, solcu olduğum için İngiliz Edebiyatı öğretmenliğini bana vermeyi reddetti."

(s.107-108)

"Daha sonraları, Edebiyat Fakültesi'nde asistan olduğum sırada, Falih Rıfki, Anadolu Ajansında bana bir iş önerdi. Fransızca ve İngilizce çevirmenliği yapacak, Fakülteden aldığım maaşın en azından dört kat fazlasını kazanacaktım. Çok sıkıntıda olduğumuz için, hemen kabul ettim. Eve dönüp durumu anneme bildirince, Şefika kıyametleri kopararak dedi ki: 'Bu bir kariyer değildir. Bir meslek bile sayılamaz. Yarın öbür gün daha pistonlusu gelir, seni o işten atıverirler. Üniversitede kalacaksın. Dişimizi sıkırız, idare ederiz.'" (s.110-111)

147'lik olmasına ilişkin bölümde:

"(...) İlk iki ay yardıma koşan arkadaşlarım oldu iyi ki. Kara gün dostunun ne demek olduğunu o zaman anladım. Biri hemen koşup kira parasını ödedi mal sahibine. Yıllardır görmediğim tanıdıklarım beni aradı, özel dersler, çeviriler buldular bana. Falih Rıfki, Mustafa Kemal üstüne kitap yazan, ama Türkçe bir tek kelime bilmediği için, bir yardımcı isteyen Lord Kinross ile beni tanıştırdı. Bu sayede de para kazandım. Üniversitedeki işimden uzak kaldığım o bir buçuk yıl çok didindim, çok yoruldum; ama bir korkumdan da kurtuldum: Yirmi yaşımdan beri devletten maaş alıyordum ve devlet bana her ay belirli bir para vermezse, aç kalacağımı sanıyordum. Oysa durumun hiç de öyle olmadığını, salt kendi gayretimle ailemi geçindirebileceğimi anlamıştım. Kendime güvenim müthiş artmıştı. Ekonomik sorunların bundan böyle belimi bükemeyeceğine inanıyordum." (s.259-260)

"Burjuva kökenleri"ne ilişkin bölümde:

"Zaten bende ev şansı var. Bodrum'daki küçük evimi de o hor gördüğüm burjuva kökenlerim sayesinde satın alabildim: (...)" (s.90)

Politik bilinçlenme?!

Ancak Urgan'daki problem, sözkonusu şimşekötesi'nde ortaya çıkar. Bu politik bilinçlenme başlangıcı üzerine Urgan ne yapmıştır?

"'Peki, bu kadar keskin solcusun da, inandığın dâvâ uğruna ne yaptın?' diye sorarsanız, pek bir şey yapamadığımı itiraf etmek zorunda kalırım. Ancak sosyalist partilere üye oldum, hapise giren arkadaşları ziyaret ettim, sıkıyönetim mahkemelerine dinleyici olarak gittim, bildiriler imzaladım, toplantılara ve yürüyüşlere katıldım ve her şeyden fazla olup bitenlere bol bol üzüldüm." (s.254)

"İlk gençliğimden beri, bir solcu olmanın bilinci içinde yaşadım hep. Gelgelelim, politika alanında beceriksizliğimden ötürü, daha önce de söylediğim gibi, doğru dürüst bir siyasal faaliyette bulunamadım hiçbir zaman. Ancak sol partilere üye oldum, mitinglere gittim, yürüyüşlere katıldım, dilekçeler imzaladım, hapisanelerde arkadaşları ziyaret ettim. İşte o kadar. Ara sıra da gericilerle kavga çıkardım salt içim biraz rahatlasın diye." (s.288)

"TİP'in düzenlediği şenlikleri de hiç kaçırmazdım. (...)" (s.286)

"Buna eylem denilemez elbette. Ama solcu bir aydın olarak başlıca işlerimden biri, çeşitli protestoları ve dilekçeleri imzalamak ve bunlara imza toplamaktı. (...)" (s.290-291)

Urgan'ın sol romantikliği:

Urgan'ın komünistliğine ilişkin en iyi değerlendirme, üvey babası Falih Rıfki tarafından yapılandır:

"Falih Rıfki annemden boşandıktan sonra da bana kızıymışım gibi davrandı. 27 Mayıs 1960'da Üniversiteden atıldığım sırada, çok da komik bir durum oldu bu yüzden: Millî Birlik Komitesinin bazı üyeleri, 147'ler olayının çok olumsuz karşılandığını görünce, neden bu operasyonu yapmak zorunda kaldıklarını açıklayarak, kamuoyunu kendilerinden yana çekmek istediler. Bu amaçla çeşitli gazetelerin yöneticileriyle görüştüler. Bu arada Dünya gazetesine de gittiler. Onlar, 'bu profesör hırsızdır, şu profesör eşcinseldir, ötekisi asistanyla yatmak istemiştir' diye uydurup uydurup bir şeyler anlatırken, sessizce dinleyen Falih Rıfki, 'peki, Mîna Urgan'ın suçu nedir?' diye sorar. 'Aman efendim, o sicilli bir komünisttir' derler. O zaman Bedii Faik'in bana anlattığına göre, Falih Rıfki ansızın parlar. Ayağa fırlayıp, şöyle bağıırır: 'O komünist filan değil! Bu rezil memlekette hâlâ sosyal adalete ve gerçek bir eşitliğe inanan bir budaladır! Benden daha mı iyi bileceksiniz? Benim kızımdır o!' (s.134)

Aynı şekilde bizzat Urgan, sol romantikliğini şöyle açıklamaktadır:

"(...) Ne ilginçtir ki, 12 Eylül'de bütün dernekler kapatıldı. Ama uluslararası niteliğinden ve taraf tutmamasından ötürü (çünkü Sovyet Rusya'daki düşünce suçluları da korunuyordu) Af Örgütüne ve onun Ankara ile İstanbul'daki üyelerine karşı bir şey yapmayı göze alamadılar. Bu yüzden, gene hapse giremedim. Oysa, daha önce de söylediğim gibi, bir süre hapis yatmaya can atıyordum. Bütün eşim dostum hapse girip çıkmıştı. Beni fazlasıyla saf, fazlasıyla zararsız buluyorlar, bu yüzden adam yerine koyup içeri atmıyorlar gibi bir aşağılık kompleksine kapılmışım. Böyle bir duygunun gülünç bir romantizm sayılacağına farkındaydım elbette. Ama ben, romantik bir insan, dolayısıyla romantik bir solcu olduğumu hiçbir zaman yadsımadım." (s.297)

Devamla, sözkonusu romantikliği ise şu şekilde tuhaf bir mantıkla gerekçelendirir:

"Romantizm, her nedense, sulandırılmış ucuz bir duygusallıkla özdeşleştirilerek hor görülmüştür öteden beri. Oysa ben, on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısındaki İngiliz Romantik akımının bir uzmanı olarak geleceğin güzel günlerine inanan; kendi çağının çirkin gerçeklerine teslim olmayı reddeden; insanları, doğayı ve yaşamı coşkuyla seven şairleri tanımlamak için kullanıyorum "romantik" sözcüğünü. Bu açıdan Nâzım Hikmet tam anlamıyla romantik bir şairdir benim gözümde. Nâzım'ı ve öteki büyük romantik şairleri düşündükçe de, kendi romantizimden değil utanmak, tam tersine gururlanıyorum. İnsanları, doğayı, yaşamı sevmeyeceksen, yaşamının ne anlamı var ki? Birçokları, birtakım çirkin gerçeklere bağlı kalmayı, onları bir an olsun gözden kaçırmamayı bir marifet sayarlar. 'Biz gerçekçiyiz' diye diye, zamanla hem kendi kişiliklerini çirkinleştirirler, hem de o çirkin gerçeklerin gittikçe daha derin kökler salmasını, giderek nerdeyse kutsallaşmasını sağlarlar. Ben o çirkin gerçeklere boyun eğmemeye kararlıyım. Bu yüzden yaşadığım sürece romantik tekmeler atıp duracağım o çirkin gerçeklere. Canları isterse, hayalperest diye küçümsesinler beni. Buna hiç bozulmam; çünkü bir nisanın ancak düşgücünden yararlanarak hayal kurabildiği sürece gerçek bir insan olduğuna inanıyorum." (s.297-298)

Görüldüğü üzere, bir edebi akım olan romantizm ile bir dünya görüşüne olan sempatiyi yansıtan romantizm Urgan'da birbirine karışmakla kalmayıp bir de ikincisi meşrulaştırılmaktadır. Kitap boyunca Urgan'ın içine düştüğü kompleks de sözkonusu romantizmden başka bir şey değildir.

"(...) tamamiyle romantik sayılabilecek tepkilerle, hiç hapse girmememi biraz ayıp saymaya başlamışken, iyi ki, 22 Mayıs 1971'de tutuklandım. Gerçi ancak üç saat gözaltına alındım. Ama üç saat, üç saattir gene de. 'Benim gibi sıradan bir solcu, hayatında bir halt etmemiş bir komünist, üç yıl yatacak değil ya' dedim kendi kendime." (s.298)

"Fırsat buldukça, hapis yatan arkadaşlarla dayanışma olsun diye, siyasal dâvâları da izlerdim." (s.306)

"Görüldüğü gibi, siyasal 'faaliyetim' hapis yatan arkadaşları haftada bir yoklamak ya da dâvâları izlemek türünden, hiç de faaliyet sayılmayacak tamamiyle zararsız işlerdi. Ama 12 Mart 1971'den sonra bana gene de pasaport verilmedi." (s.307)

"Buna siyasal bir eylem denilir mi bilemem ama, Ağustos 1989'da 48 saatlik bir açlık grevi yaptık. (...)" (s.313)

Urgan, kendi deyimiyle bir "politik aptal"dır. Bu çerçevede olmak üzere, gümüş tepside sunulan ve sözü geçen kültürün ne işe yaradığı sorulabilir? İşte bu sorunun cevabı, çok da tesadüfi değildir!

"Kendi memleketimde edilginliğim, başıma bir belâ gelir korkusundan çok, politik konularda düpedüz gerizekâlı olduğumu bilmemden kaynaklanıyordu. Profesör unvanımdan ötürü, üyesi olduğum partilerle derneklerin yönetim kurullarında bana ilkin görev vermeyi düşündüler. Ne var ki, benim bu işlere aklım ermediğini, en söylenmemesi gereken sözleri patavatsızca söyleyeceğimi, gaf üstüne gaf yapacağımı anladılar çok geçmeden. Politik aptallığımanın bir tek komik örneğini vermekle yetineceğim: Üyesi olduğum Türkiye İşçi Partisinin bir kongresinde, arkadaşların Mehmet-Ali Aybar ile Behice Boran'ı dinledikten sonra, ikisinin de ne güzel konuştuklarını, parti işlerinin ne kadar uyum içinde yürüdüğünü söyleyerek çıktım o toplantıdan. Öteki partililer, 'şu zavallı budalaya bak' dercesine acıyarak bana baktılar. Çünkü o toplantıda, sevgili dostlarım Mehmet-Ali ile Behice, tam karşıt politikalar güderek birbirlerine girmişler meğer. Bir süre sonra da parti bölündü zaten." (s.256)

"Daha önce de açıkladığım gibi, siyasal sorunlar söz konusu olunca biraz geri zekâlı davrandığımdan, öteki partilerde de önemli görevlerde bulunamıyordum; ama her partinin yapabileceği ayak işlerini

yapıyordum hiç olmazsa. Örneğin, el yazım düzgün olduğundan, zarfların üstüne adresleri yazardım filân. Bir de Senato Seçimlerinde aday olmak görevim vardı. Çünkü Senatör adayı olabilmek için, yüksek tahsilli ve kırkını geçmiş olmak şarttı. Bizim parti, bir aydın partisi olduğundan, yüksek tahsillilerle doluydu; ama kırkını geçen çok azdı aralarında. Onun için aday listesine mutlaka girmem gerekiyordu. 'Ya seçilsem, ya üniversiteden ayrılmak zorunda kalırsam' diye ödümün kopması, kendi isteğim üzerine beni aday listesinin en sonuna koyan TİP yöneticilerini çok güldürdü. (...)" (s.286)

SON SÖZ:

1) Urgan bir 'dinozor' değildir. İlla 'dinozor' denecekse, 'yanlış' bir dinozordur.

2) Urgan 'dinozor' sıfatının içerdiği anlamda bir 'kızıl' da değildir; yarı kemalist - yarı komünist aydın prototipidir: Urgan 'pembe'dir. *Bir Dinozorun Anıları* da pembe bir anlatıdır.

3) Urgan, yaşlılığı, hakkını vererek yaşamaktadır: nimetlerinden yararlanarak, külfetlerine de razı. Doğayla barışık. Kitabın 'anı' örgüsü en aza indirgenmiş birinci bölümü, kendi başına bir eser olmaya adaydır.

4) Urgan'ın dili yalındır, akıcıdır; doğaçlama düzeyi yüksek bir 'story teller', bir 'meddah' olduğu da söylenebilir. *Bir Dinozorun Anıları*'nda her şeyi anlatmakta; ama, kovasını, başında durduğu anılar kuyusunun derinliklerine yeterince sarkıtmamaktadır.

5) Neden ne olursa olsun, Urgan'ın okuyucuda doğurduğu izlenim şudur:

"Ah bir anlatsa, kimbilir ne güzel şeyler anlatırdı!"

İşte bu yüzden Urgan:

Hiç ötmeyen ve kendini dinozor sanan bir muhabbet kuşudur.

İşte bu yüzden:

"Bir nazar boncuğu kadar sevimli ve saçma"...